

Олександра Янкович,
д. пед. н., професор,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЛЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ»

У статті розглядаються зміст, форми й методи підготовки майбутніх вчителів до профілактики насильства у процесі вивчення начального курсу «Освітні технології». Висвітлено досвід його викладання у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. Показано доцільність опанування технологіями роботи з важковиховуваними дітьми, колективного творчого виховання, формування дитячого колективу, релігійного виховання.

Oleksandra Yankovich

TRAINING OF FUTURE TEACHERS TO PREVENT VIOLENCE IN THE PROCESS OF STUDYING THE DISCIPLINE “EDUCATIONAL TECHNOLOGIES”

The article analyzes the contents, forms and methods of capacity building of future teachers in higher education establishments to prevent violence during study of educational syllabus “Educational technologies”. Experience of teaching this course in Ternopil National Volodymyr Hnatiuk Pedagogical University is summarized. The article proves the necessity to master the technologies of work with indocile children, collective creative education, creating of children’s community, and religious education.

Кризові явища, що розвиваються у сучасному суспільстві, зумовлюють негативні явища у шкільному середовищі, найзагрозливішими з яких є агресія, насильство, які зазвичай стають передумовою скоєння кримінальних злочинів. Чинниками жорстокості серед молоді є надмірне захоплення інформаційно-комунікаційними технологіями, вживання алкоголю та інших психоактивних речовин, від яких виникає залежність. В Україні 62% підлітків віком 12–14 років вживають алкоголь, більше третини – палять тютюн, 4% – вживають наркотики [2, с. 22].

За таких умов одним із найважливіших завдань професійної підготовки майбутнього вчителя є формування вмінь роботи з важковиховуваними дітьми. Здатність до попередження девіантної поведінки у студентів розвивається у процесі вивчення низки педагогічних дисциплін: педагогіки, педагогічної майстерності, історії педагогіки тощо. Важливе місце у опануванні вміннями взаємодії з проблемними учнями у педагогічній підготовці студентів Тернопільського національного педагогічного університету відводиться навчальному курсу «Освітні технології». Технології роботи з важковиховуваними дітьми, організація успішної діяльності, формування колективу класу, колективного творчого виховання безпосередньо спрямовані на профілактику жорстокості, насилля та інших правопорушень у шкільному середовищі.

Однією з дієвих технологій в аспекті гуманізації взаємостосунків між дітьми та між дітьми і дорослими є технологія роботи з важковиховуваними дітьми. Основними етапами цієї технології є:

- діагностика сформованості соціально-цінних рис та нахилів дитини;
- визначення мети та завдань діяльності із важковиховуваним учнем;
- здійснення соціальної адаптації (сприйняття особистості колективом);
- цілеспрямований вплив на його свідомість;
- залучення до соціально-цінної діяльності;
- вплив на емоційну сферу [4, с. 102].

Після системи педагогічних вимірювань дитині необхідно пояснити, які загрози для неї приховані у її поведінці, та які її дії є прийнятними для досягнення життєвого успіху. На цьому етапі технології доцільно реалізувати програми «Пізнаймо себе», «Навчимося володіти собою» тощо.

Одним із чинників агресії є психоактивні речовини, зокрема, вживання неповнолітніми алкоголю, наркотиків. В останні роки все частіше виникає комп’ютерна залежність. Психоактивні речовини руйнують головний мозок, спричинюючи агресивну поведінку дітей і молоді. Медики клініки «Save Brain» (назва дослівно перекладається «Врятуємо мозок»), займаються реабілітацією залежних від Інтернету людей в південнокорейському місті Конджу. Вони дійшли до висновку, що безперервне проведення днів і ночей перед комп’ютером викликає патологію сірої речовини так само, як і наркотики й алкоголь [1]. Завдання вчителів і батьків полягає в тому, щоб пояснити шкоду психоактивних речовин для здоров’я, їх вплив на подальше життя дітей. Ефективними можуть виявитися бесіди «Як правильно спілкуватися з друзями та батьками», «Мій комп’ютер: друг чи ворог», «Комп’ютерна залежність: як її визначити?».

Найважливішим технологічним етапом є залучення дитини до соціально-цінної діяльності. Школярі саме тому захоплюються комп'ютерами, прагнуть до спілкування у віртуальному світі, що не бачать альтернатив, якими протягом багатьох десятиліть були музичні школи, гуртки юних техніків, юних натуралістів, танцювальні гуртки тощо. Діти захоплювалися різноманітними іграми на дитячих майданчиках. Соціально-цінна робота, яка відповідає інтересам дитини, гармонізує складові «Я-концепції». «Я-концепція» – це уявлення людини про себе. У цій концепції російський вчений Ю. Черво розрізняв декілька складових: «Я – знаю», «Я – можу», «Я – подобаюсь» і «Я – захищений» [3, с. 346 – 347].

На основі аналізу теоретичних джерел та власних досліджень у «Я-концепції» особистості розглядаємо 5 складових:

- Я – знаю (потреба у пізнанні).
- Я – можу (потреба у самоутвердженні).
- Я – значуща (потреба у визнанні).
- Я – захищена (потреба в захищеності).
- Я – подобаюсь (потреба у самовираженні).

Якщо хоча б одна із цих складових є недостатньо розвинутою, то у особистості виникає внутрішня дисгармонія. Наприклад, якщо у людини складові «Я-концепції» зі знаком мінус, то у неї формується комплекс неповноцінності. Така особистість про себе може сказати:

- «Я – не знаю ні себе, ні навколишній світ.
- Я – не здатна до самореалізації.
- Я – нікому не потрібна і не маю жодної ваги в колективі.
- Я – не захищена ні друзями, ні вчителями, ні батьками.
- Я – не подобаюсь ні однокласникам, ні вчителям, ні навіть собі».

Звичайно, усі складові «Я-концепції» зі знаком мінус формуються нечасто. Інша крайність – це всі складові «Я-концепції» зі знаком плюс, але у асоціальної сфері. Такий учень про себе може сказати:

- «Я – знаю тіньову сторону життя.
- Я – здатний на нахабство.
- Я – потрібен своїм друзям і без мене жоден злочинний намір не виникне.
- Я – захищений кримінальними авторитетами.
- Я – подобаюсь своїм друзям, бо схильний до девіантної поведінки».

Вибір виду діяльності залежить від індивідуальних здібностей та інтересів школяра. Корисною для нього може виявитись участь у спортивній секції, технічному гуртку, драматичній студії, школі живопису тощо. Усі ці дії зумовлять належний ефект, якщо дитина отримуватиме позитивні емоції від нових занять, почуватиме себе потрібною, здатною до самореалізації та захищеною.

Сприятливо впливає на профілактику девіантної поведінки згуртований дитячий колектив класу, який здійснює різнобічну діяльність. Для формування дитячого колективу обґрунтовано декілька виховних технологій, зокрема технологія колективного творчого виховання. Її особливістю є виконання суспільно-значимих справ у співдружності школярів, учителів та батьків. Головними етапами технології є колективне цілетворення, колективне планування та колективна підготовка справи, її проведення та подальший аналіз. Основними формами колективних творчих справ є віртуальні мандрівки рідним краєм, віртуальні подорожі в неіснуючі країни, озеленення території школи, просвіта з питань збереження рідкісних рослин, благодійницькі ярмарки тощо.

Повноцінна реалізація особистості відбувається у згуртованому колективі. Створити такий колектив допомагає виховна технологія формування дитячого колективу. У своєму становленні колектив, зазвичай, проходить п'ять етапів: від знайомства, яке передбачає обмін інформацією про себе, батьків, педагогів та традиції школи, до повноцінного функціонування органів дитячого самоврядування та етапу повної творчої реалізації кожного школяра в колективі.

Запобігти проявам агресії, насильства можуть технології релігійного виховання. Існує думка, що негаразди сучасного суспільства виникли через те, що у хибному напрямку змінилися його пріоритети. Замість виконання заповідей Божих суспільство надає перевагу реалізації своїх прав. Технології релігійного виховання впроваджуються у спеціальних навчальних закладах при духовних центрах. Їх вихованці відрізняються високим рівнем розвитку моральності та духовності. Проте таких шкіл є мало. Засоби масової інформації пропагують право на щастя, на задоволення своїх потреб. Виникають спокуси їх отримати, нехтуючи релігійними нормами. Тому технології релігійного виховання ще не набули належної ефективності. Водночас саме духовні особи володіють величезною здатністю до гармонізації складових «Я – концепції» особистості. Реалізацію зазначених технологій важливо розпочинати, коли діти перебувають у ранньому віці, саме тоді успішніше формуються духовно-моральні цінності.

Основними методами засвоєння навчального курсу «Освітні технології» є інтерактивні, проектні, формування критичного мислення тощо.

Необхідно акцентувати увагу, якими б досконалими не були освітні технології, вони не виключають, а передбачають педагогічну майстерність вчителя, який їх упроваджує. За її відсутності жодна технологія не буде успішно зrealізована. Тому актуальним завданням у попередженні агресії дітей, жорстокого поводження з людьми є формування педагогічної майстерності педагога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтернет-залежність вражає кору головного мозку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://erudition.com.ua/medytsyna/internet-zalezhnist-vrazhaje-koru-holovnoho-mozku>.
2. Права дитини. Адаптований переказ Конвенції ООН про права дитини. – К. : Центр ССМ КМДА, 2002. – 64 с.
3. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. / Г.К. Селевко. – Т. 2. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с.
4. Янкович О. І. Освітні технології у короткому викладі / О. І. Янкович, Л. М. Романишина та ін. – Тернопіль : Астон, 2013. – 160 с.
5. Янкович О. І. Управління загальноосвітнім навчальним закладом: технології та правові засади / О. І. Янкович. – Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2007. – 217 с.